ނަންބަރު: 466/RES/2025/4

ދިރާސާ : ސުތުރާގެ ގޮތުގައި ހަދާފައިވާ ތަކެތި މިސްކިތްތަކުގައި ބަހައްޓުމުގެ ޙުކުމް

ބާރުއަޅާނުކުތާ:

މިއީ އާންމު ފަރާތަކުން "ސުތުރާގެ ގޮތުގައި ހަދާފައިވާ ތަކެތި މިސްކިތްތަކުގައި ބަހައްޓުމުގެ ޙުކުމް ސާފުކޮށްދިނުމަށް" އެދި މި މަޖިލީހަށް ހުށަހެޅި ސުވާލަކާ ގުޅިގެން، މި މައްސަލައިގައި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތް ދެނެގަތުމަށްޓަކައި، އިލްމީ ގޮތުން ކުރެވުނު ދިރާސީ މަސައްކަތްތަކުގެ ޚުލާސާ ތައްޔާރުކުރެވިފައިވާ އިލްމީ ކަރުދާހެކެވެ. އިލްމީ ބޭނުންތަކަށް މި ކަރުދާހުގައިވާ ހަވާލާތަކާއި މަސްދަރުތަކާއި ނުކުތާތައް ބޭނުން ކުރެވިދާނެއެވެ.

މި މަޢުލޫމާތުގައި އިސްލާމީ ފަތުވާދޭ އެންމެ މަތީ މަޖިލީހުން ނިންމި ގޮތް ފަތުވާ އެއްގޮތަށް ގޮތުގައި އާންމު ކުރެވިފައިވާނެއެވެ.

---

1. ތަޢާރަފް

ނަމާދު ކުރާއިރު ސުތުރާ ބަހައްޓުމަކީ އަޅުކަމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. އަޅުކަމުގެ އަސްލަކީ މަނާކަމުގައި ވުމެވެ. އެއީ އަންނަނިވި ޤާޢިދާގައި ވާފަދައިންނެވެ. "الأصْلُ فِي العِبَادَاتِ الحَظرُ وَفِي العَادَاتِ الإبَاحَةُ"[1] "އަޅުކަންތަކުގައި އަސްލަކީ މަނާކަމުގައި ވުމެވެ. ނަމަވެސް އާދަތަކުގެ އަސްލަކީ ހުއްދަކަމުގައި ވުމެވެ."

ވީމާ އަޅުކަމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ހުރިހާ ކަމަކަށް ދަލީލެއް އޮތުން ނުވަތަ އެކަމެއް ޤުރުއާނުން ނުވަތަ ސުންނަތުން ސާބިތުވުމަކީ ލާޒިމު ކަމެކެވެ.

ސުވާލަކީ މިދުވަސްވަރު މިސްކިތްތަކުގައި ސުތުރާގެ ގޮތުގައި ބަހައްޓާފައިހުރި ތަކެތި ސުތުރާގެ ގޮތުގައި خَيْرُ الْقُرُونِ ގެ އަހުލުވެރިން އެބަހީ ހަޔާތުގައި އުޅުއްވި ޞަޙާބީންގެ ޒަމާނުގައި އަދި ތާބިޢީންނާއި ތަބަޢު ތާބިޢީންގެ ޒަމާނުގައި ބޭނުންކޮށްފައި ހުރިހެއްޔެވެ؟

މިސުވާލަށް ޖަވާބުދިނުމުގެ ކުރިން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި ސުތުރާގެ ގޮތުގައި ބަހައްޓާފައިހުރި ކޮން ތަކެއްޗެއްތޯ ބަލައިލުން މުހިއްމެވެ.

---

[1] شرح القواعد السعدية، المؤلف: عبد المحسن بن عبد الله بن عبد الكريم الزامل،65/1، الناشر: دار أطلس الخضراء للنشر والتوزيع، الرياض – المملكة العربية السعودية، الطبعة: الأولى، 1422 هـ - 2001 م

2. ސަހާބާއި ބަރަވާތްތެރިކަމުގެ އިތުރު އަސަރުތަކާއި ޙަދީޘްތަކުގައި ސުތުރާގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރެވިފައިވާ ތަކެތި

2.1 عَنَزَةٌ (އެއީ ކޮޅުގައި ދަގަނޑު ތޫނުފިޔައެއް ހުރި އަސާގަނޑުފަދަ ކުރުހެލިއެއް) [2]

عَنِ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ «خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– بِالْهَاجِرَةِ إِلَى الْبَطْحَاءِ فَتَوَضَّأَ فَصَلَّى الظُّهْرَ رَكْعَتَيْنِ وَالْعَصْرَ رَكْعَتَيْنِ وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنَزَةٌ.». . [3]

އަބޫ ޖުޙައިފާގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ މެންދުރުގެ ހޫނުގަދަ ވަގުތު ބަޠްޙާއަށް ނުކުމެވަޑައިގަތެވެ. ދެން ވުޟޫ ކުރައްވައި، މެންދުރު ނަމާދުގެ ދެ ރަކުޢަތް އަދި ޢަޞްރު ނަމާދުގެ ދެ ރަކުޢަތް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި ޢަނަޒާ (ކުޑަ ކުރުހެލިއެއް) ބެހެއްޓިފައި ހުއްޓެވެ".

2.2 الْحَرْبَة (އެއީ ފުޅާ ތޫނުފިޔައެއް ހުންނަ ކުރުހެލިއެއް) [4]

عَنِ ابْنِ عُمَرَ «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– كَانَ إِذَا خَرَجَ يَوْمَ الْعِيدِ أَمَرَ بِالْحَرْبَةِ فَتُوضَعُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَيُصَلِّى إِلَيْهَا وَالنَّاسُ وَرَاءَهُ وَكَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السَّفَرِ». [5]

އިބްނު ޢުމަރުގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. -ވިދާޅުވިއެވެ.- ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޢީދު ދުވަހު (ނަމާދަށް) ނުކުމެވަޑައިގަންނަވާ ހިނދު، ޙަރްބާ (ކުޑަ ކުރުހެލިއެއް) ގެނައުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. ދެން އެ ޙަރްބާ އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި ބެހެއްޓެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެއަށް ކުރިމަތިލައްވައި ނަމާދުކުރައްވައެވެ. އަދި މީސްތަކުން އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދަތުރުފުޅުތަކުގައިވެސް އެފަދައިން ޢަމަލުކުރައްވައެވެ.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُرْكَزُ لَهُ الْحَرْبَةُ فَيُصَلِّي إِلَيْهَا». [6]

ޢަބްދުﷲގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ އަށްޓަކައި ޙަރްބާ (ކުޑަ ކުރުހެލިއެއް) ބިންމަތީގައި ޖަހައި ބެހެއްޓެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެއަށް ކުރިމަތިލައްވައި ނަމާދުކުރައްވައެވެ.

---

2 شرح سنن أبي داود، المؤلف : أبو محمد محمود بن أحمد بن موسى بن أحمد بن حسين الغيتابى الحنفى بدر الدين العينى، 245/3، الناشر : مكتبة الرشد – الرياض، الطبعة : الأولى ، 1420 هـ –1999 م. عَنَزَة އަދި الحربة މި ދެލަފުޒު އެއްމާނަގައި ވެސް ބޭނުން ކުރެވިފައި ވެއެވެ. المفْهِمْ لِمَا أَشْكَلَ مِنْ تلخيصِ كتابِ مُسْلِمْ، لأبي العبَّاس أحمَدُ بنُ الشيخِ المرحومِ الفقيهِ أبي حَفْصٍ عُمَرَ بنِ إبراهيمَ الحافظ ، الأنصاريُّ القرطبيُّ، 165/2، المكتبة الشاملة

3 صحيح مسلم، كتاب الصلاة، باب سُتْرَةِ الْمُصَلِّى.

4 شرح سنن أبي داود، المؤلف : أبو محمد محمود بن أحمد بن موسى بن أحمد بن حسين الغيتابى الحنفى بدر الدين العينى، 244/3، الناشر : مكتبة الرشد – الرياض، الطبعة : الأولى ، 1420 هـ –1999 م.

5 صحيح مسلم، كتاب الصلاة، باب سُتْرَةِ الْمُصَلِّى.

6 صحيح البخاري،أَبْوَابُ سُتْرَةِ الْمُصَلِّي، بَاب الصَّلَاةِ إِلَى الْحَرْبَةِ

2.3 الْأُسْطُوَانَة ނުވަތަ السَّارِيَة (ތަނބު)

يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ قَالَ كُنْتُ آتِي مَعَ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ فَيُصَلِّي عِنْدَ الْأُسْطُوَانَةِ الَّتِي عِنْدَ الْمُصْحَفِ فَقُلْتُ يَا أَبَا مُسْلِمٍ أَرَاكَ تَتَحَرَّى الصَّلَاةَ عِنْدَ هَذِهِ الْأُسْطُوَانَةِ قَالَ «فَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَحَرَّى الصَّلَاةَ عِنْدَهَا». [7]

ޔަޒީދު ބުނު އަބީ އުބައިދު ވިދާޅުވިއެވެ. "އިމަން ސަލަމާ ބުނު އަލްއަކްވައުގެއާއެކު (މަސްޖިދުއްނަބަވީއަށް) ދަމުއެވެ. އެކަލޭގެފާނު މުޞްޙަފު ކައިރީގައި ހުންނަ ތަނބުގެ ކައިރީގައި ނަމާދުކުރައްވައެވެ. ފަހެ، އިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ އަބޫ މުސްލިމުއެވެ! ކަލޭގެފާނު މި ތަނބު ކައިރީގައި ނަމާދު ކުރައްވަމުން އިހުތިމާމުކުރައްވާ ތަން އިމަންނަށް ފެނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ މިތަނބު ކައިރީގައި ނަމާދު ކުރައްވަމުން ހުންނަވާތަން އިމަންކަލޭގެފާނު ދުށުވަޑައިގެންފީމެވެ.

عَنْ أَنَسٍ قَالَ «لَقَدْ رَأَيْتُ كِبَارَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَبْتَدِرُونَ السَّوَارِيَ عِنْدَ الْمَغْرِبِ». [8]

އަނަސްގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އިސް ޞަޙާބީން މަޣްރިބު ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި (މަޣްރިބު ނަމާދުގެ ސުންނަތް) ނަމާދު ކުރައްވަމުން މިސްކިތުގެ ތަނބުތަކާ ދިމާއަށް އަވަސްވެވަޑައިގަންނަވާ ތަން ދުށުވަޑައިގެންފީމެވެ.

2.4 الجِدَار (ފާރު)

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ «هَبَطْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– مِنْ ثَنِيَّةِ أَذَاخِرَ فَحَضَرَتِ الصَّلاَةُ – يَعْنِى – فَصَلَّى إِلَى جِدَارٍ فَاتَّخَذَهُ قِبْلَةً وَنَحْنُ خَلْفَهُ ....». [9] .

ޢަމްރު ބުނު ޝުޢައިބު، އޭނާގެ ބައްޕަގެ އަރިހުން، އަދި ޖައްދު އޭނާގެ ކާފަގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އިމަންމެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއެކު ތަނިއްޔަތު އަޛާޚިރުން (ފުރުބަދަ ކައިރިއަށް) ފައިބީމެވެ. ދެން ނަމާދުގެ ވަގުތު ޖެހުމުން އެކަލޭގެފާނު ﷺ ފާރަކާ ދިމާލަށް ނަމާދުކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެ ފާރު ޤިބްލައެއްގެ ގޮތުގައި ހެއްދެވިއެވެ. އަދި އިމަންމެން އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރީމެވެ.

---

[7] صحيح البخاري،كتاب الصلاة، باب الصَّلَاةِ إِلَى الْأُسْطُوَانَةِ

[8] صحيح البخاري، كتاب الصلاة، بَاب الصَّلَاةِ إِلَى الْأُسْطُوَانَةِ

[9] سنن أبي داؤد، كتاب الصلاة، باب سُتْرَةُ الإِمَامِ سُتْرَةُ مَنْ خَلْفَهُ، އައްޝައިޚުލްއަލްބާނީ ވިދާޅުވަނީ މިހަދީޘަކީ ޞަޙީޙު އަދި ޙަސަން ދަރަޖައިގެ ޙަދީޘެއްކަމަށެވެ.

2.5 العَصَا (ދަނޑި)

عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: «رَأَيْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، قَدْ نَصَبَ عَصًا يُصَلِّي إِلَيْهَا». [10]

ޔަޙްޔާ ބިން އަބީ ކަޘީރުގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. އޭނާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އަނަސް ބިން މާލިކު މަސްޖިދުލްޙަރާމްގައި އަސާއެއް ބަހައްޓަވައި، އޭގެ ކުރިމަތިފުށުގައި ނަމާދުކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން ދުށީމެވެ.

2.6 ފިރާޝް

عن نافع قال كان ابن عمر إذا لم يجد سبيلا إلى سارية من سواري المسجد قال لي ولني ظهرك. [11] ނާފިޢުގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. އޭނާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އިބްނު ޢުމަރު މިސްކިތުގެ ތަނބުތަކުގެ ތެރެއިން ތަނބަކާ ހަމައަށް ވަޑައިގެންނުލެވުނުނަމަ ތިމަންނަށް ވިދާޅުވެއެވެ. "ތިބާގެ ބުރަކަށި ތިމަންކަލޭގެފާނާ ދިމާއަށް ބަހައްޓާށެވެ!".

عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا قَالَتْ كُنْتُ أَنَامُ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرِجْلَايَ فِي قِبْلَتِهِ فَإِذَا سَجَدَ غَمَزَنِي فَقَبَضْتُ رِجْلَيَّ فَإِذَا قَامَ بَسَطْتُهُمَا [12]

ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަނބިކަނބަލުންކަމުގައިވާ ޢާއިޝާގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. އޭނާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެ، ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ކުރިމަތީގައި ނިދަން އޮންނަވައިރު، ތިމަންކަލޭގެ ދެފައި އޭނާގެފާނު ނަމާދުކުރައްވާ ދިމާލުގައި ވެއެވެ. އޭނާގެފާނު ސަޖިދައަށް ވަޑައިގަންނަވާއިރު ތިމަންކަލޭގެ ފައިންޖެހުމާ އަޅުގަނޑު ޖެއްސަވައިލުއްވުމުން ތިމަންކަލޭގެ، ތިމަންކަލޭގެ ދެފައިން ހަކުޅާލައްވަމެވެ. ދެން އޭނާގެފާނު ތެދުވެވަޑައިގަތުމުން ދެފައިން ދިގުކޮށްލައްވަމެވެ".

---

[10] أخرجه ابن أبي شيبة 248/1). قَدْرُ كَمْ يَسْتُرُ الْمُصَلِّي؟ މިއީ ސަހީހު ރިވާޔަތެކެވެ. ما صح من آثار الصحابة في الفقه، زكريا بن غلام قادر الباكستاني، 340/1.

[11] المصنف في الأحاديث والآثار المؤلف : أبو بكر عبد الله بن محمد بن أبي شيبة الكوفي مصنف ابنأبي شيبة، 313/2، كتاب الصلاة الرجل يستر الرجل إذا صلى إليه أم لا. މިރިވާޔަތުގެ ސަނަދަކީ އަންނަނިވި ސަނަދެވެ. އަދި މިރިވާ ރާވީންނަކީ ވެސް ޘިޤާ ރާވީންނެވެ. (حدثنا أبو بكر (عبد الله بن محمد بن أبي شيبة، (تقريب التهذيب للحافظ ابن حجر، 528/1) قال: نا وكيع (ابن الجراح (تقريب التهذيب للحافظ ابن حجر، 283/2) عن هشام بن الغاز (تقريب التهذيب للحافظ ابن حجر، 268/2) عن نافع قال....މިއާ މިއީ ސަޙީހު ރިވާޔަތެކެވެ.

[12] صحيح البخاري، كتاب الصلاة، بَاب الصَّلَاةِ عَلَى الْفِرَاشِ

2.7 الفِراش (ތިންމަތިކޮޅު)

عَن مَيْمُونَة بِنْتُ الْحَارِثِ قَالَتْ كَانَ فِرَاشِي حِيَالَ مُصَلَّى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرُبَّمَا وَقَعَ ثَوْبُهُ عَلَيَّ وَأَنَا عَلَى فِرَاشِي [13]

މައިމޫނާ ބިންތުލްޙާރިޘް (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހާ) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާމަންނާގެ ތިންމަތިކޮޅު ހުންނަނީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ނަމާދުކުރައްވާ ތަނާ ދިމާލުގައެވެ. ފަހެ، ބައެއްފަހަރު ތިމަންނާމަންނާ ތިންމަތިކޮޅުގައި އޮންނަވާއިރު އެކަލޭގެފާނުގެ ހެދުންކޮޅު ތިމަންނާމަންނާގެ މައްޗަށް އެޅެއެވެ.

2.8 السَّرِير(އެނދު)

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَعَدَلْتُمُونَا بِالْكَلْبِ وَالْحِمَارِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي مُضْطَجِعَةً عَلَى السَّرِيرِ فَيَجِيءُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَتَوَسَّطُ السَّرِيرَ فَيُصَلِّي فَأَكْرَهُ أَنْ أُسَنِّحَهُ فَأَنْسَلُّ مِنْ قِبَلِ رِجْلَيْ السَّرِيرِ حَتَّى أَنْسَلَّ مِنْ لِحَافِي [14]

ޢާއިޝާ (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހާ) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެމެން (އަންހެނުން) ކުއްތާއާއި ހިމާރާ އެއްފަދަކުރެއްވީ ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާމަންނާ އެނދުމަތީގައި އޮންނަވަނިކޮށް ދުށީމެވެ. ފަހެ، ނަބިއްޔާ ﷺ ވަޑައިގެން އެނދުމަތީގެ މެދުތެރެއަށް ހުންނަވައި ނަމާދުކުރައްވައެވެ. ފަހެ، ތިމަން، އެކަލޭގެފާނަށް އުނދަގޫވެދާނެކަމަށް އެނދުގެ ފައިމަތިކޮޅު ފަރާތުން ދޫވެ، ތިމަންނާމަންނާގެ ލިހާފުން ނުކުމެވަޑައިގަންނަވަމެވެ.

2.9 السَّهُم (ދުނި ނުވަތަ ތިރު)

عبد الملك بن الربيع بن سبرة عن أبيه عن جده قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم : إذا صلى أحدكم فليستتر لصلاته ولو بسهم [15]

ޢަބްދުލްމަލިކު ބިން އައްރަބީޢު ބިން ސަބްރާ، އޭނާގެ ބައްޕާގެ އަރިހުން، ޢަބްދުލްމަލިކުގެ ކާފާގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހަކު ނަމާދުކުރާއިރު ތިރެއް ބަހައްޓައިގެން ނަމަވެސް ސުތުރާއެއް ބަހައްޓާށެވެ! ނުވަތަ ތިރެއްބަހައްޓައި އެއީގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރާށެވެ!

---

13 صحيح البخاري،أَبْوَابُ سُتْرَةِ الْمُصَلِّي، بَاب إِذَا صَلَّى إِلَى فِرَاشٍ فِيهِ حَائِضٌ

14 صحيح البخاري،أَبْوَابُ سُتْرَةِ الْمُصَلِّي، بَاب الصَّلَاةِ إِلَى السَّرِيرِ•

15 مسند أحمد ، 403/3، (حديث سبرة بن معبد) އައްޝައިޚު ޝުޢައިބުލްއަރުނައޫޠު ވިދާޅުވެއެވެ. މިރިވާޔަތުގެ ސަނަދަކީ ޙަސަންޙަދީޘެއްގެ ސަނަދެކެވެ.

2.10 الرَّاحِلَة (ސަވާރީ)

عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يُعَرِّضُ رَاحِلَتَهُ فَيُصَلِّي إِلَيْهَا قُلْتُ أَفَرَأَيْتَ إِذَا هَبَّتْ الرِّكَابُ قَالَ كَانَ يَأْخُذُ هَذَا الرَّحْلَ فَيُعَدِّلُهُ فَيُصَلِّي إِلَى آخِرَتِهِ أَوْ قَالَ مُؤَخَّرِهِ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَفْعَلُهُ [16]

އިބްނު ޢުމަރުގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ، އެކަލޭގެފާނުގެ ސަވާރީ އެކަލޭގެފާނާއި ޤިބްލައާދެމެދު ބަހައްޓަވައި، އެއަށް ކުރިމަތިލައްވައި ނަމާދުކުރައްވައެވެ. (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ.) ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. "ސަވާރީ ތެދުވެ އެއްކަރާއިން އަނެއްކަރާއަށް ހިނގަންފަށައިފިނަމަ ދެން ހަދައްވަނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟" އެކަލޭގެފާނު (އިބްނު ޢުމަރު) ވިދާޅުވިއެވެ. "އެކަލޭގެފާނު (ނަބިއްޔާ ﷺ) ސަވާރީގައި ހިފާގެން އިންނަ އެތި ނަންގަވައި ސީދާކުރައްވައި، އޭގެ ފަހަތްފަރާތްކޮޅަށް ނުވަތަ ފަހަތު ބައިން ކުރިމަތިލައްވައި ނަމާދުކުރައްވައެވެ".

2.11 الشَّجَرَة (ގަސް)

عن أبي إسحاق قال سمعت حارثة بن مضرب يحدث عن علي رضي الله عنه قال : لقد رأيتنا ليلة بدر وما منا إنسان الا نائم الا رسول الله صلى الله عليه و سلم فإنه كان يصلي إلى شجرة ويدعو حتى أصبح وما كان منا فارس يوم بدر غير المقداد بن الأسود [17]

އަބޫ އިސްޙާޤު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން، ޙާރިޘާ ބިން މުޟައްރިބު، ޢަލީ (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު) ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއިވުނެވެ. ޢަލީ (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު) ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަދުރުގެ ރޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ފިޔަވައި ތިމަންމެން ނިދި ނޭން ތިބިއަކު ފެންނަހުއްޓެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ގަހަކާ ދިމާލަށް ނަމާދުކުރައްވައި، ފަތިސް ވަންދެން ދުޢާކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ބަދުރު ދުވަހު އަސްވާރުންގެ ތެރޭގައި މިޤްދާދު ބިން އަލްއަސްވަދު ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް އަސްވާރެއް ނުވެއެވެ.

[16] صحيح البخاري،أَبْوَابُ سُتْرَةِ الْمُصَلِّي، بَاب الصَّلَاةِ إِلَى الرَّاحِلَةِ وَالْبَعِيرِ وَالشَّجَرِ وَالرَّحْلِ

[17] مسند أحمد، **138/1**، (مسند علي ابن أبي طالب)• ޝުޢައިބު އަލްއަރްނަޢޫތު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މި ޙަދީޘްގެ އިސްނާދަކީ ޤަވީ އިސްނާދެކެވެ. އަދި މި އިސްނާދުގެ ރާވީންނަކީ ޘިޤާތު (އިތުބާރުހިފޭ) ރާވީންނެވެ. އަދި ޙާރިޘާ ބިން މުޟައްރިބު ފިޔަވައި ބާކީ ރާވީންނަކީ ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމްގެ ރާވީންނެވެ. ނަމަވެސް ޙާރިޘާއަކީ ސުނަނުތަކުގެ އަހުލުވެރިންގެ ރާވީއެކެވެ."

2.12 القَلَنْسُوَة (ތޮޕީ) ތޮޕީ ބޭނުންކުރުމުގެ ޙުކުމް

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ رَأَيْتُ شَرِيكًا صَلَّى بِنَا فِي جَنَازَةٍ الْعَصْرَ فَوَضَعَ قَلَنْسُوَتَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ – يَعْنِي – فِي فَرِيضَةٍ حَضَرَتْ.[18]

ސުފްޔާން ބިން ޢުޔައިނާ ތިރީގައިވާ ގޮތަށް ބަޔާންކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ޝަރީކް ތިމަންމެންނާއެކު ޖަނާޒާއެއްގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެން އަޞްރު ނަމާދު ކުރައްވަނިކޮށް ދެކޮޅުވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ތޮޕިއްޔާ އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި ބެހެއްޓެވިއެވެ. އެބަހީ، (އެވަގުތު) ވަގުތުޖެހިފައިވާ ފަރުޟު ނަމާދެއްގައެވެ.

2.13 އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ސުތުރާތަކުގެ ޙުކުމް

މިދުވަސްވަރުގެ ސުތުރާތަކާ ޚިލާފަށް އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ހުރިހާ ތަކެއްޗަކީ އެއްސިފައެއްގެ ކަންކަމެއްވެސް ބޭނުންކުރެވޭނެ ތަކެއްޗެވެ. ސުތުރާއަކަށް ހެއްސޭކަން ވަރުގާ ތަކެއްޗެއް ނޫނެވެ.

3. މިދުވަސްވަރު މިސްކިތްތަކުގައި ބަރަހަނާވާ ސުތުރާ

މިދުވަސްވަރު މިސްކިތްތަކުގައި ބަރަހަނާވާ ސުތުރާތަކަކީ خَيْرُ الْقُرُونِ ގެ އަހުލުވެރިން އެބަހީ ހެޔޮދުވަސްތަކުގައި އުޅުއްވި ބޭކަލުންގެ ޒަމާނުގައި އެބަހީ ސަޙާބީންނާއި ތާބިޢީންނާއި ތަބަޢުތާބިޢީންގެ ޒަމާނުގައި ސުތުރާގެ ގޮތުން އެބޭކަލުން ބޭނުންކުރައްވާ ތަކެއްޗަކީ ނޫނެވެ. ކުރިން ބަޔާންކުރެވުނު އަސަރުތަކުގެ ބަދަލުގައި ވާރިދުވެފައިން އެބަހީ އަސްލުގައި ބޭކަލުން ސުންނަތް ކުރައްވާފައި ތަކެއް، ސުތުރާއަކަށް ގެންގުޅުއްވުމަށް ބަލާއިރު އަދިވެސް ވަޒަންކުރެވޭ އިތުރު މިފަދަ ސުތުރާތައް ސުތުރާއަކަށް ގެންގުޅުއްވުމަށް ގެންނަވައިފައެއް ވެސް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަ އެފަދައިން މިސްކިތުގައި ބޭނުންކުރާ ސަފާގޮތަށް ބަލަހައްޓައި ތަރުތީބު ކުރުމަށް އެތަކެއްޗެއް ވެސް ނުވެއެވެ.

4. އަޅުކަމުގައި އަމިއްލަ ނަފްސަށް އުނދަގޫވާ ވަރަށް ދިޔުން

އެކަމެއް ކުރެއްވުމުގެ ކުރާނަމަކަށް ހުރި އެކަމެއް خير القرون ގެ އަހުލުވެރިން އެބަހީ ހެޔޮ ޒަމާނުގައި އުޅުއްވި ބޭކަލުން، އެބޭކަލުންގެ ޒަމާނުގައި ކުރައްވާފައި ނުވާ ކަމެއް ފަހުން އަންނަ މީހުން ކުރުމަކީ އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތެއް ނޫނެވެ. އެއީ ޝަރީޢަތުގައި ނެތް ބިދުޢަތެއް އުފެދުމުގެ ފުރުޞަތު ކަމުގެ ސަބަބެކެވެ. ޝަރީޢަތުގައި ނެތް ބިދުޢަތެއް އުފެއްދުން، ސަލަފުންގެ ގޮތާ ޚިލާފުވާ ކަމެއް ކަމަށްވެސް ވަނީ ނުލާހިކު ހިތްވަރުދޭ ކަމެކެވެ. އެކަން އެންމެހައި ބަޔަކު ދުރުހެލިވާންޖެހެއެވެ.

[18] سنن أبي داؤد، كتاب الصلاة، باب الخَطِّ إِذَا لَمْ يَجِدْ عَصًا، މިއީ ސަޙީޙް އަޘަރެއް މައުޤޫފު ރިވާޔަތެއްކަމަށް (އެބަހީ ތޮޕީ ބޭނުންކުރުމުގެ އަމަލުކުރުމަކީ ސަލަފުން ކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ކަމަށް) ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِذَا حَبْلٌ مَمْدُودٌ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ فَقَالَ مَا هَذَا الْحَبْلُ قَالُوا هَذَا حَبْلٌ لِزَيْنَبَ فَإِذَا فَتَرَتْ تَعَلَّقَتْ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا حُلُّوهُ لِيُصَلِّ أَحَدُكُمْ نَشَاطَهُ فَإِذَا فَتَرَ فَلْيَقْعُدْ. [19]

އަނަސް ބިން މާލިކުގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި ނަބިއްޔާ އެކަލޭގެފާނު މިސްކިތަށް ވަދެވަޑައިގަތުމުން ދެތަނބު ދޭތެރޭގައި ދަމާފައިހުރި ރޮނގެއް ފެނިވަޑައިގެން އެކަލޭގެފާނު ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. "މިއީ ކޮން ރޮނގެއް ހެއްޔެވެ؟" އަޞްޙާބުން ދަންނަވިއެވެ. "މިއީ ޒައިނަބުގެ ރޮނގެކެވެ. އެކަމަނާ އަޅުކަމުގައި ވަރުބަލިވެވުމުން މިރޮނގުގައި ހިފެހެއްޓެވުމަށްޓަކައެވެ.

"ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި ނަބިއްޔާ އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރައްވައިއެވެ. "ނުކުރާށެވެ. އެރޮނގު ނަގާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ހިތްވަރާއެކު ނަމާދުކުރާހާހިދަކު. ވަރު ވަރުބަލިވެއްޖެނަމަ، އިށީނދެގަންނާށެވެ".

އަދިވެސް ޙަދީޘް ކުރައްވާފައި ވެއެވެ. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ [20]

އަބޫހުރައިރާގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި ނަބިއްޔާ އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރައްވައިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ދީނަކީ ފަސޭހަ އެއްޗެކެވެ. އަދި ދީނުގެ ކަންކަމުގައި ހަރުކަށިކުރުމުގައި ފަސޭހަގޮތް ދޫކޮށް ބުރަގޮތް އިޚްތިޔާރުކުރާ ކޮންމެމީހަކުވެސް އެކަމެއް ކުރުމަކުން ނުކުޅެދި ހުއްޓިލާނެއެވެ.

5. މިދުވަސްވަރު މިސްކިތްތަކުގައި ބަހައްޓާފައިވާ ސުތުރާއާ ދިމާއަށް ނަމާދު ކުރުމުން ބޮޑަށް އަޅުކަންކުރާ މީހާ ވަސްވާސްވާ ގޮތެއްނުވުން

ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ. ސުތުރާއަކީ މުސްލިމުންގެ އަޅުކަންކުރާ ތަކެއްޗާ ވަށައިގެންވާ ހުރަހަ އެއްޗެކެވެ. އެއީ ނަމާދުކުރާ މީހާގެ ކުރިމަތީގައި ބެހެއްޓި، އެކަމުގެ މުދުން ބެހެއްޓީ އެއްޗެއް ލާޒިމްކުރާ ގޮތުގައި ވާނީއެވެ. މި ސުތުރާ ނަމަވެސް ސުތުރާ ބޭނުންކުރުމަށް ކުރުކޮށް ވެއެވެ. އެއީ ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި ނަބިއްޔާ އެކަލޭގެފާނު ސުތުރާއަކަށް ހައްދަވާފައިވާ ގޮތުން އެއްކަލަ ވެސް ބޭނުންކުރައްވާ ބޭނުން ބޭނުމަކަށް އެނގޭނެ ގޮތުގެ ސުންނަތްތަކުގައި އެވެ. މިސާލަކަށް "ޢަނަޒާ" އަކީ ބޭނުންކުރައްވާ އެއްޗެއް ކަމުގެ މުންކަރުވެފައިވާ ޙަދީޘްތަކާއި އެއްކަލަ ނުވެއެވެ. އެއީ ދިމާއަށް ހުރި ނަމާދުކުރުމުން މުސްލިމުން ނަ އެއްވަރެއްގެ ތަކެތި ސުތުރާ ހިފެހެއްޓެވެ. ޤަޞްދުއްލަ ޖަމާޢަތް ވިސްނައިލާހިނދު ވެސް އެކަމުގެ، އެމީހުންގެ އަޅުކަންކުރާ މީހުންނަށް ކުރިމަތީގައި ބަހައްޓާ އަޅުކަންކުރާ ތަނެއް އަސްލުގައި ހަދާފައި ހުންނަނީ ހިމެނޭގޮތުގައި އަޅުކަމުގެ ކަމަށްވެފައި، އެ ނޫން ބޭނުމަކަށް ބޭނުން ނުކުރާށެވެ.

[19] صحيح البخاري، كتاب التَّهَجُّد، بَاب مَا يُكْرَهُ مِنْ التَّشْدِيدِ فِي الْعِبَادَةِ

[20] صحيح البخاري، كَيْفَ كَانَ بَدْءُ الْوَحْيِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، بَاب الدِّينُ يُسْرٌ

މިހާރު އަހަރުމެން ނަމާދުކުރާއިރު ސުޖޫދާއެއްގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރާ އެއްޗަކީ އެއިން އެހެން ބޭނުމެއްނުކުރާ އަދި ގިނަފަހަރަކަށް ރީތިކޮށް ޓީނަކޮށްތިރިކޮށްފައި ހުންނަ އެއްޗަކަށެވެ. މިފަދަ ސުޖޫދާތަކުގެ ސަބަބުން ދުރު މުސްތަޤްބަލެއްގައި މުސްލިމުންނަށް ނުބައި އަސަރުއެޅުވުމަކީ ދުރުކަމެއް ނޫނެވެ. ބިދުޢަތްތަކުގެ ކަމަކީ ނޫޙުގެ ޤައުމުގެ މީހުންނަށް ދިމާވި ފަދަ ކަމެއް ދިމާވެދާނެއެވެ. މިފަދަ ސުޖޫދާތައް މުސްލިމުންގެ ބޭރު ވަރަށްބޮޑަށް ހުންނަކަމަށް ފާހަގަ ކުރެވެއެވެ. އެއީ މިސުޖޫދާތައްފަދައިން އެފަދަ ބުދުތަކެއްވެސް އެމީހުން ބޭނުންކުރަނީ ހަމައެކަނި އަޅުކަންކުރުމަށް ކަމަށްވާތީއެވެ.[21]

6. މިދުވަސްވަރު މިސްކިތްތަކުގައި ބަހައްޓާފައިވާ ސުޖޫދާގެ ސަބަބުން ދިމާވެދާނެ ނުރައްކާ

ބައެއް ސުޖޫދާތަކުގެ މަތީގައި ސިޓީ ފޮޓޯތައް އަދި އަނެއްބައި ސުޖޫދާ ތަކުގެ މަތީގައި ތޮށިގަނޑު ފޮޓޯތައް ހުރިކަމުގައި ވިޔަސް ގިނަ ސުޖޫދާތައް ހުންނަނީ އަންހެނުންގެ މަހާނާ ހުންނަ ފަދައިންނެވެ. ދީނީ އިލްމު މަދުވުމުން ދިރާސާކުރަކަން މި އަންހެނުންގެ މަހާނާ ވައްތަރަށް ހުރި ސުޖޫދާތައް އާގައި ބޯފުޅުގައި ފިރިހެނުންގެ މަހާނާ ގޮތަށް ބަދަލުވެ ދުރުމުސްތަޤްބަލެއްގައި އެބަދަލު ސޫރަތް ބަދަލުވެގެން ދިއުމަކީ ދުރުކަމެއްނޫނެވެ. އެއީ ނޫޙުގެ ޤައުމުގެ މީހުން ބުދަށްއަޅުކަންކުރި ބީދައިންނެވެ. ސަލަފުއްޞާލިޙީންގެ އުސްތާޛުން މިކަމުން ރައްކާތެރިވުމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވާފައެވެ. އެއީ މިކަމަކީ ޝިރުކަށް މަގުފަހިވެދާނެކަމަކަށް ވާތީއެވެ.

7. ނޫޙުގެ ޤައުމުގެ މީހުން ބުދަށް އަޅުކަންކުރަންފެށި ގޮތް

ނޫޙުގެ ޤައުމުގެ މީހުން ބުދު ހެދީ އެއަށް އަޅުކަން ކުރާކަށް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ފަހުން އެބަދަލުވެގެން ދިޔައީ އަޅުކަން ކުރާ ބުދުތަކަކަށެވެ.

އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަރިހުން ރިވާވެފައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މި ބުދުތަކަކީ (އެބަހީ وَدًّ، سُواعُ، يَغُوثُ، ويَعُوقُ އަދި نَسْرُ އަދި) ނޫޙުގެ ޤައުމުގެ ޞާލިޙު އަޅުންގެ ނަންތަކެވެ. އެ މީހުން ނިޔާވުމުން، ޝައިޠާނާ އެމީހުންގެ ޤައުމުގެ މީހުންނަށް ވަސްވާސްދިނީ އެ މީހުންގެ މަޖިލިސްތަކުގައި ޞާލިޙު އަޅުން ހަނދާންކުރުމުގެ ގޮތުން އެމީހުންގެ ސިފައިގައި ބުދުތަކެއް ބަހައްޓާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެގޮތަށް ކަންތައް ކުރިއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެބުދުތަކަށް އެމީހުން އަޅުކަމެއް ނުކުރެއެވެ. އެ މީހުން ނިޔާވެ، އިލްމު ގެއްލުމުން ހިނދު، (ފަހުން އައިމީހުން) މާތް الله ފިޔަވައި އެ ބުދުތަކަށް އަޅުކަން ކުރިއެވެ".[22]

[21] أرشيف ملتقى أهل الحديث، 334/95. (މަޢުލޫމާތު)

[22] الجامع لأحكام القرآن (تفسير القرطبي)، المؤلف: أبو عبد الله محمد بن أحمد بن أبي بكر بن فرح الأنصاري الخزرجي شمس الدين القرطبي، 308/18، المكتبة الشاملة ، صحيح البخاري، كتاب التفسير، بَاب {وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ}

ދުބައްމަދު ބުދު ކަމުގެ އާއި މުބައްމަދު ބުދު ދެއިސް ފިލާލައިފިއެވެ. "وَدًّا، سُوَاعًا، يَغُوثَ، وَيَعُوقَ އަދި نَسْرًا" އަދި އާދަމްގެފާނާއި
ނޫޙުގެފާނާ ދެމެދުގައި ދިރިއުޅުއްވި ސާލިޙު ބައެކެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ތަބަޢަވާ، އެބައިމީހުންގެ މަގުން ހިނގާ ބަޔަކުވެސް
އުޅުނެވެ. މިމީހުން ނިޔާވުމުން، އިބްލީސް އެބައިމީހުންނަށް ވަސްވާސް ދިނީ އެބައިމީހުންގެ ސޫރަތުގައި ބުދު ހަދައި
ބަހައްޓައިފިއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން އަޅުކަންކުރުމަށް ކުރި މަސައްކަތް ހަނދާންކުރުމަށްޓަކައި، އެބުދުތަކަށް ބެލުމުން ހިތްހަމަޖެހުން
ލިބުމަށްޓަކައެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އެ ސޫރަތަކާ ބުދު ހަދައި ބަހައްޓައިފިއެވެ..

އެއިގެފަހުން އެމީހުން ނިޔާވެ، އެހެން ޖީލެއް އައި ހިނދު، ޝައިތާން އައިމީހުން ބުނެދެއެވެ. "މި ބުދުތަކާމެދު އަޅުކުރުމުގެ
ކާބަފައިން ޢަމަލުކުރި ކިހިނެއްކަން އެނގޭތޯ ނަމަވެ." އެހިނދު ޝައިޠާނާ އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް އައިސް ބުނެއެވެ.
"ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން މި ބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރިއެވެ. އެއިގެސަބަބުން އެބައިމީހުންނަށް ރިޒުޤު ލިބުނެވެ، ވާރޭ
ވެއްސުނެވެ." ދެން އެމީހުން އެބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރަން ފެށިއެވެ. މިގޮތުން، ބުދަށް އަޅުކަންކުރުން ފެށުނީ އެހިސާބުންނެވެ[23].

8. މިދުވަސްވަރުގެ ބައެއް ޢިލްމުވެރިންގެ ނަޒަރިއްޔާ

ލީބިޔާގެ ފަތުވާ ކޮމިޓީއާއި[24] ސަޢޫދީގެ اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والإفتاء[25] ގެ ފަތުވާތަކާއި އުރުދުންގެ ފަތުވާ ކޮމިޓީގެ[26]
ނަޒަރިއްޔާއަކީ އެފަދަ ސޫރަތް ބަހައްޓުން ޙަރާމްކަމެ ނޫންކަމުގައެވެ. ނަމަވެސް ޒީނަތްތަކުގައި މިކަމުގައި ރަނގަޅުކަމެއް
ނޫންކަމުގައި ފާހަގަ ކުރައްވާފައިވާތީ އިސްލާމް ވެބް ގައި[27] ވަނީ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ. "ސޫރަ ބޭނުންކުރުމަކީ
ދަސްކޮށްދިނުމުގައިވިޔަސް އެބަހީ ސައިންސްތަކުގައި ކަސްރަތުތަކުގައިވިޔަސް އަދި ސަރުކާރީ ގޮތުން އެކަމަށް ފިލާވަޅަކަށް ވިޔަސް
އެކަމުގެ ބޭނުން ހުރިކަމަށްވާނަމަ ބޭނުންކުރުމަކީ ޙަރާމް ނުކުރެވޭ ކަމެކެވެ. އަދި އެއީ ދީނުގައި އެފަދަ ކަމެއް
ކުރަންވާނެ ނަމަވެސް ނުވާނެއެވެ."

9. މިހާރު ބަޔައްޗެހިކުރި ސޫރަތުގެ ބަދަލުގައި ބަޔައްޗެހި ތަކެތި

މިހާރު ބަޔައްޗެހިކުރި ސޫރަތްތަކުގެ ބަދަލުގައި މަޖްދޫރުން އިޙުސާނުގެ ގޮތުގައިވާ ގޮތްތަކެއް އިސްތިއުމާލުކުރުން ސޫރަތުގެ
މައްސަލަ ކަމުގައިވާ ނުވާނެއެވެ. އަދި މިގޮތަށް ގޮތްތަކަށް ބަދަލު ސިފަކުރި އެއްގޮތްކުރަމެވެ. އަދި އެއީ خَيْرُ الْقُرُونِ ގެ
އަމަލުތަކުން އެބަހީ ކުރީގެ ޒަމާނުގައި އޮތުމެއް ނެތްކަމުގެ ސަބަބުން އެފަދަ ސޫރަތްތަކުގެ ބަދަލުގައި ބޭނުންކުރުމަކީ ރަނގަޅު ކަމެކެވެ.
ބޭނުންކުރެވިފައިވާ ސޫރަތަކަށް ފަހަރެއް އެއްކަލަ ހަމައެކަނި ބަލައިގަތުން ފާހެއެވެ.

[23] الجامع لأحكام القرآن (تفسير القرطبي)، المؤلف: أبو عبد الله محمد بن أحمد بن أبي بكر بن فرح الأنصاري الخزرجي شمس الدين القرطبي، 308/18، المكتبة الشاملة ،

[24] دار الإفتاءالليبية، رقم الفتوى(1226) ،28/جمادى الآخرة/1434هـ، 8/مايو/2013

[25] اللجنة الدائمة للبحوث العلميةوالإفتاء، فتوى برقم 3599 وتاريخ 5 / 4 / 1401 هـ (ظاهرة الألواح الخشبية في المساجد)

[26] دار الإفتاء العام (المملكة الأردنية الهاشمية) ، رقم الفتوى: 805، التاريخ : 04-07-2010

[27] شبكة إسلام ويب، في الفتوى رقم29174 :، والفتوى رقم196631

ފަތުވާ މަޖިލިސް (6 ވަނަ ފަންގިފިލާ)، މަލިކު ހުސް، 20345، މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ
ފޯން: 3320300 960+ އީމެއިލް: info@fatwamajlis.gov.mv

10. ނިންމުން

މިހާރު މިސްކިތްތަކުގައި ބަހައްޓާފައި ހުންނަ ސްކްރީންތަކީ ޝަރުޢީގޮތުން އެންމެ އެދެވިގެންވާ ގޮތް ނޫނެވެ. އެއީ އަންނަނިވި ސަބަބުތަކަށްޓަކައެވެ:

10.1 މިއީ ސަލަފުއް ސާލިޙުންގެ ޒަމާނުގައި ކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެބޭކަލުންގެ ޒަމާނުގައި މިސްކިތްތަކުގައި މިފަދަ ސްކްރީނެއް ބަހައްޓާފައެއް ނުހުރެއެވެ.

10.2 މިފަދަ ސްކްރީނެއް ބެހެއްޓުމަކީ އަޅުކަމުގައި އަމިއްލަ ނަފްސަށް އުނދަގޫވާ ވަރަށް ދިޔުންފަދަކަމެކެވެ. ދީނުގައި ނެތް ބިދުޢައެއް އުފެއްދުމަކީ ރަސޫލާ ﷺ ރުހިވަޑައިގަންނަވާ ކަމެއް ނޫނެވެ.

10.3 މިފަދަ ސްކްރީންތަކީ މުޝްރިކުންގެ ބުދާ ވައްތަރު ގޮތެއް ހުންނަ އެއްޗެކެވެ. އެއީ މިސްކިތްތަކަށް ހަމައެކަނި އަޅުކަމަށް ޚާއްޞަކުރެވިފައިވާތީއެވެ. މިފަދަ ސްކްރީންތަކީ އެއިގެ ސަބަބުން ދުރު މުސްތަޤްބަލުގައި މުސްލިމުންނަށް ނުބައި އަސަރެއް ކޮށްފާނެކަމަށްވެއެވެ. އެއީ ނޫޙުގެ ޤައުމުގެ ޤިޔާސްކޮށްފައެވެ.

10.4 އަޅުކަމުގައި ދިމާވެދާނެ ނުރައްކަލުގެ ކަމެއްގެ ފުރުޞަތު އޮތުމަކީ، ސަދްދުއްދަރީޢާގެ އުޞޫލަށް ބިނާކޮށް އެފަދަ އަމަލުތައް މަނާކުރުމަކީ އެންމެ ހިކްމަތްތެރި ގޮތެވެ. ސަދްދުއްދަރީޢާގެ އުޞޫލަށް ، މިފަދަ ސްކްރީންތައް ބެހެއްޓުމަކީ ދުރު މުސްތަޤްބަލުގައި ބުދަށް އަޅުކަންކުރުމަށް މަގުފަހިވެދާނެ ކަމެކެވެ.

10.5 މިދުވަސްވަރުގެ ބައެއް އިމާމުވެރިން މިފަދަ ސްކްރީންތައް ބެހެއްޓުމާމެދު ރުހިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

11. ޚުލާޞާ

އެހެންކަމުން، މިސްކިތްތަކުގައި މިފަދަ ސްކްރީންތައް ބެހެއްޓުމުގެ ބަދަލުގައި، ސުންނަތުގައި ވާރިދުވެފައިވާ ގޮތަށް އަމަލުކުރުން މާ ރަނގަޅުވާނެއެވެ. އެއީ ތަނބަށް، ފާރަށް، ނުވަތަ އެނޫންވެސް އާންމު ބޯޑުތަކަށް ހުންނަ އެއްޗެއް ސްކްރީނާއި ގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމެވެ. މިގޮތުން އަމަލުކުރުމުން ސީދާ ސުންނަތާ އެއްގޮތަށް މިކަން ބަދަލުވެގެންދާނެ ކަމަށް ފެނެއެވެ.

والله أعلم بالصواب

12. و المراجع

12.1 أرشيف ملتقى أهل الحديث.

12.2 تقريب التهذيب للحافظ ابن حجر، المكتبة العلمية، بيروت، لبنان، **1995**م.

12.3 الجامع لأحكام القرآن (تفسير القرطبي)، المؤلف: أبو عبد الله محمد بن أحمد بن أبي بكر بن فرح الأنصاري الخزرجي شمس الدين القرطبي، المكتبة الشاملة .

12.4 دار الإفتاء العام (المملكة الأردنية الهاشمية) ، رقم الفتوى: **805**، التاريخ : **04-07-2010**

12.5 دار الإفتاءالليبية، رقم الفتوى(**1226**) ،**28**/جمادى الآخرة/**1434**هـ، **8**/مايو/**2013**

12.6 سنن أبي داؤد، المؤلف : أبو داود سليمان بن الأشعث السجستاني، المكتبة الشاملة .

12.7 شبكة إسلام ويب

12.8 شرح القواعد السعدية، المؤلف: عبد المحسن بن عبد الله بن عبد الكريم الزامل،**65/1**، الناشر: دار أطلس الخضراء للنشر والتوزيع، الرياض – المملكة العربية السعودية، الطبعة: الأولى، **1422** هـ – **2001** م

12.9 شرح سنن أبي داود، المؤلف : أبو محمد محمود بن أحمد بن موسى بن أحمد بن حسين الغيتابى الحنفى بدر الدين العينى، الناشر : مكتبة الرشد – الرياض، الطبعة : الأولى ، **1420** هـ –**1999** م.

12.10 صحيح البخاري، المؤلف: محمد بن إسماعيل أبو عبدالله البخاري الجعفي، المكتبة الشاملة

12.11 صحيح مسلم، المؤلف : أبو الحسين مسلم بن الحجاج بن مسلم القشيري النيسابوري، المكتبة الشاملة

12.12 اللجنة الدائمة للبحوث العلميةوالإفتاء، فتوى برقم **3599** وتاريخ **5 / 4 / 1401** هـ

12.13 ما صح من آثار الصحابة في الفقه، زكريا بن غلام قادر الباكستاني،

12.14 مسند أحمد ، المؤلف : أحمد بن حنبل أبو عبدالله الشيباني، المكتبة الشاملة

12.15 المصنف في الأحاديث والآثار المؤلف : أبو بكر عبد الله بن محمد بن أبي شيبة الكوفي مصنف ابنأبي شيبة، المُفْهِمْ لِمَا أَشْكَلَ مِنْ تلخيصِ كتابِ مُسْلِمْ، لأبي العبَّاس أحمَدُ بنُ الشيخِ المرحومِ الفقيهِ أبي حَفْصٍ عُمَرَ بنِ إبراهيمَ الحافظ ، الأنصاريُّ القرطبيُّ، المكتبة الشاملة